

## Teritorijalna organizacija pripovijedanja u Orbinijevu *Kraljevstvu Slavena*

Analiza kronotakse i topotakse Orbinijeva *Kraljevstva Slavena* pokazuje da je glavni princip u formiranju narativnih podcjelina u tekstu teritorijalni. Naracija se primarno organizira oko motiva povezanih s teritorijalnim kategorijama, dok se pojedini kronološki odsječci ponavljaju u više takvih narativnih podcjelina, tj. za više različitih teritorija. Iz te je analize proizašla podjela na tri veće cjeline koje tvore prostorno-vremensku strukturu djela: 1. prostor polazišta: podrijetlo Slavena; 2. prostor osvajanja: seobe Slavena; 3. prostor državnosti: slavenske države. Model za takvu organizaciju teksta prema teritoriju ili mjestu radnje jesu nacionalne povijesti kakve se pišu u renesansi: Orbini ispisuje više nacionalnih povijesti te ih objedinjuje u jedinstveno djelo, no šavovi pritom ostaju lako uočljivi. Pokazalo se tako, na razini narativnih postupaka, da *Kraljevstvo Slavena* zapravo podriva jednu od svojih osnovnih teza: Orbinijevu viziju slavenskog jedinstva.

Već prije deset godina mogao je recenzent hrvatskog prijevoda Orbinijeva *Kraljevstva Slavena* ustvrditi da je opravdano govoriti o „orbinologiji“, s obzirom na opsežnu literaturu koja je ispisana o tom djelu (Ćosić 2001: 502). U međuvremenu, pojavilo se još priloga o Orbiniju koji su dodatno obogatili povijesnu znanost, no ostalo je prostora za nova čitanja, pa tako i za čitanja „iskosa“, ona koja dolaze iz susjednih područja. Takvo jedno čitanje *Kraljevstva Slavena*, koje ne zadire u pitanja što se u najužem smislu tiču isključivo povjesničarske struke, poduzimam ovdje rabeći instrumente analize pripovjednih ustrojstava i polazeći od činjenice da naracija nije modus samo fikcionalne književnosti, nego mnogo šire skupine tekstova: znanstvenih, povijesnih, antropoloških, novinskih i brojnih drugih. A uz literarni, naracijom se možda ponajviše služi upravo povijesni diskurs. I budući da u (pri)povijesti događaj sâm, to jest pretpostavljeni izvantekstualni ili predtekstualni događaj, nikad nije prisutan (Kovačević 2001: 56), nego se pripovijedanjem kreira tekstualni događaj, i to uglavnom na temelju nekih drugih tekstova – pisanih ili drukčije materijalno znakovnih i znakovitih – onda (pri)povijest istodobno proizvodi događaj i kazuje o odsutnosti događaja.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> I dočim se slažem s Marinom Kovačević kad ustvrđuje da priča o događaju nije sâm taj događaj, ne mogu nipošto pristati uz njezinu tvrdnju da „događaj prestaje biti stvarnim onoga trenutka

Da je tome tako, svjedoči i onaj veliki dio povjesničarske produkcije koji se bavi izvorima, njihovom pouzdanošću, omjeravanjem tekstualnog o izvantekstualno i predtekstualno, rekonstrukcijom onoga što je bilo prije ili mimo povijesnog teksta, na temelju tog ili nekih drugih tekstova. Jer kad povijest ne bi bila također ispisivanje priznanja o odsutnosti događaja, ne bi bilo potrebe za svim tim ustrajnim povjesničarskim radom na potrazi za „pravim“ događajem, nego bi on bio izravno dohvatljiv i pojmljiv.

Ovom analizom pripovjednog ustroja *Kraljevstva Slavena* nije mi toliko namjera pokazati da to djelo svjedoči o odsutnosti događaja dok o njima kazuje – kao i svaka povijesna naracija – koliko želim upozoriti da svojim oblikom upućuje na još jednu odsutnost: da podriva i kao tlapnju u Orbinijevoj zbilji prokazuje ono što je navodno i deklarativno autoru na srcu, a to je jedinstvo slavenskoga svijeta. U tom proturječju eksplicitnih iskaza i onoga što se čitatelju ustrojstveno priopćava istim tekstom, otvara se nešto što na prvi pogled može djelovati kao ideološki jaz između sadržaja i forme, a zapravo postaje na još jednom primjeru razvidno da su sadržaj i forma neodvojivi; naime, oblikovni model za kojim Orbini poseže – i koji mu je iz neposredne tradicije, u tom trenutku, vjerojatno jedini doista dostupan – nije u stanju izraziti i podržati tezu o potrebi i ostvarivosti slavenskog jedinstva.

Ovdje ću se, dakle, usredotočiti na tu drugu odsutnost, koja zjapi u raskoraku između onoga što bi tekst navodno i eksplicitno htio te onoga što uistinu, a implicitno uspijeva učiniti; odsutnost događaja, pak, ili drukčije rečeno, manjkavosti izvora i činjenica, prepuštam povjesničarskoj struci, koja za tu vrstu istraživanja u *Kraljevstvu Slavena* ima mnogo prilika, kako su mnogo mjerodavniji od mene već posvjedočili.<sup>2</sup> Kad je opravdanost naratološkog pristupa povijesnom tekstu

---

kada ga prevedemo u jezik“ (KOVAČEVIĆ 2001: 57). Već i upotreba druge terminologije, ili istih termina uz različita pripisana ili podrazumijevana značenja, dovoljna bi bila da se događaji prevedeni u jezik, događaji kreirani u jeziku, jezični događaji, pojme kao realiteti o čijem se ontološkom statusu ili vrsti zbiljnosti može i treba raspravljati, pa i omjeravajući ih o predjezične i izvanjezične događaje – pod pretpostavkom da takvi postoje i da su nam dokučivi.

<sup>2</sup> S obzirom na predmet mog istraživanja, koje hotimice ne zalazi u povjesničarska područja točnosti i pouzdanosti Orbinijeva teksta, ovdje bi bilo dovoljno uputiti na Šanjekovu uvodnu studiju uz hrvatsko izdanje *Kraljevstva Slavena*, gdje je to djelo već u drugoj rečenici okarakterizirano kao „egzaltirana povijest Slavena“ (ŠANJEK 1999a: 9) te na izbor iz literature o Orbiniju kojim je studija popraćena (ŠANJEK 1999b: 46-54). No, za ljubav kurioziteta navodim nekoliko simptomatičnih primjera što su mi zapeli za oko tijekom iščitavanja literature. Tako i prva recenzija hrvatskog izdanja *Kraljevstva Slavena* ne započinje zadovoljstvom zbog toga što je to djelo konačno u cijelosti prevedeno, nego lamentacijom zbog Orbinijevih nedostataka: „Teško bi bilo i pobrojati sve one primjedbe [...]“ (KRUŠELJ 2000: 16). Da Orbini nekritički poseže za mitovima o podrijetlu Slavena, ustvrdio je Berelowitch nakon što je samome Mavru pripisao srpsko podrijetlo navodeći da je iz Dubrovnika (BERELOWITCH 2003: 66-67). Posebno je zanimljiv spomen Orbinija u pismu Konstantina Jirečeka objavljenom uz tekst Jamesa Brycea o problematičnu životopisu cara Justinijana iz pera nekog Teofila. Članak je, naime, pokušaj da se dokuči postoji li uopće taj životopis, gdje bi se mogao nalaziti i kakva je bila

moгуće izvesti iz dvostrukog značenja historije kao povijesti i kao pripovijesti, analizu Orbinijeva *Kraljevstva Slavena* prvenstveno kao narativne cjeline ne treba dodatno legitimirati raščlanjivanjem na mitske i povijesne elemente, na legende i činjenice, na literarno (pri čemu se zapravo misli na fikcionalno) i historiografsko (što bi trebalo podrazumijevati fakte u opreci prema fikciji). Uostalom, izmišljotine i činjenice nisu isključivo svojstvene bilo književnosti ili povijesti, i stoga u naratološkoj analizi Orbinijeva ili bilo kojeg drugog povijesnog teksta ta podjela pada u drugi plan, jer u takvom pristupu najvažnije je prepoznati temeljne postupke u organizaciji pripovijedanja događaja, bili oni predtekstualno stvarni ili izmišljeni. Između ostalog, analizom načina pripovijedanja, odnosno narativnih postupaka, bilo voljno ili zamalo kompulzivno primijenjenih u povjesničarevu tekstu, može se razotkriti i ono što se krije ispod površine, „nesvjesna struktura“ teksta, kako je to izrazio Biti (2000: 403): „I povijest se dakle gradi na pripovijedanju koliko god da to nastoji prikriti ne bi li sačuvala vjerodostojnost. Naratologija, međutim, po definiciji otkriva upravo one dimenzije tekstova koje se otimaju nadzoru intencije njihovih pisaca pa ju je tako i u historiografskim tekstovima zanimala njihova nesvjesna struktura.“ A u slučaju *Kraljevstva Slavena* to se nesvjesno, pritajeno u pripovjednim mehanizmima, pokazuje potencijalno pogubnim po autorove svjesno podržavane i iskazane teze.

Sâm Orbini otpočetak ne krije – a drugdje vrlo slabo prikrija – da piše djelo s tezom ili, bolje rečeno, s „vizijom“; naš povjesničar „ima pred sobom viziju ujedinjenog i skladno organiziranog (južno)slavenskog svijeta“ (Šanjek 1999a: 23). Ta vizija međutim obuhvaća i davninu te upravo u njoj traži utemeljenje i legitimitet prikazujući aktualnu množinu slavenskih naroda gotovo kao zanemariv privid, jer svi su potomci jedinstvenog korpusa, pa u skladu s time već u uvodnom obraćanju čitateljima Orbini na više mjesta govori o „narodu slavenskom“ u jedini (*Orbini* 1999: 62-64). I kad priznaje da su iz njegova „krila“ proistekli „u prošlim vremenima mnogi [...] narodi“ i zatim ih pojedince nabrāja, zaključuje taj dugački niz tvrdnjom da „svi bjehu jedan i isti slavenski narod“ (*Orbini* 1999: 63). Iz upravo navedenog primjera već mogu biti razvidni paradoksalni učinci Orbinijeva teksta na koje ovdje želim upozoriti: Slaveni su za njega na jednoj razini jedinstveni, na drugoj su mnogi; ili bi htio da su jedinstveni, a ne može prešutjeti da su uistinu mnogi – i sve to, ovdje, u jednoj rečenici. No umjesto na potragu za pojedinačnim iskazima, gotovo tekstualnim detaljima u koje je,

---

uloga našega Ivana Tomka Mrnavića u širenju vijesti o možebitno izmišljenu rukopisu. Povrh svega, iz analize izvještaja o tom nedostupnom rukopisu proizlazi da je on – ako postoji – prepun neutemeljenih legendi; a koliko je nepouzdan, trebalo bi u Jirečkovoj fusnoti dokazati i to što jedne od tih legendi nema čak ni kod Orbinija, koji međutim, kako se navodi, ne preza od toga da Justinijana jednako neutemeljeno proglasi Slavenom (BRYCE I JIREČEK 1887: 686). Tako se legendama sklon Orbini paradoksalno koristi kao dokaz da je drugi tekst puka izmišljotina, tj. da sadrži još veće izmišljotine od onih koje se nalaze u *Kraljevstvu Slavena*.

kao u navedeni isječak, ugrađeno to proturječje, ova analiza usredotočit će se na zamašnije narativno tkanje Orbinijeva djela, u nastojanju da ustanovi u kojoj mjeri ono potkrepljuje ili pak opovrgava svoje osnovne intencije, to jest tezu o jedinstvu slavenskog etničkog korpusa. U traganju za tim nesvjesnim očitovanjima teksta o vlastitoj glavnoj tezi, težište će biti na temeljnim principima organizacije djela na razini makrostruktura odnosno na osnovnim kompozicijskim načelima, zanemarujući stilske, retoričke i druge jezične osobitosti.

Sama priroda povijesnog diskursa usmjerava svaku naratološku analizu, barem u početku, na kategorije vremena, ili na svojevrsnu kronotaksu teksta, na vremenski poredak koji se tekstem ustanovljuje, pa je tako i ova analiza *Kraljevstva Slavena* proizašla iz početnog pokušaja prepoznavanja principa organizacije vremena događaja obrađenih u djelu. Pritom se polazi od idealnog modela kronološkog izlaganja zbivanja koji, osim možda u tabličnim prikazima, nije u savršenu obliku ostvariv u tekstu, pa se zapravo uvijek traga za većim ili manjim odstupanjima od te idealne kronologije. Takva su odstupanja vrlo često uvjetovana eksplikativnom funkcijom povijesnog diskursa, njegovom potrebom za uspostavljanjem uzročno-posljedičnih veza među događajima, po čemu se povijest ujedno bitno razlikuje od kronike i još više od šture kronološke tablice.

Praćenje vremenskog slijeda događanja, karakteristično za povijesnu naraciju, primijenjeno je i u Orbinijevu djelu. No umjesto o kronologiji *Kraljevstva Slavena* u jednini – s mjestimičnim većim ili manjim odstupanjima od nje – ispravno bi bilo govoriti o kronologijama ili o umnažanju vremenskih linija, od kojih je svaka više puta primijenjena na različitim mjestima u tekstu. Taj princip paralelnih kronologija najrazvidniji je u posljednjem dijelu, naslovljenom „Nastavak navedene povijesti kraljeva Dalmacije“ (*Orbini* 1999: 309-534), koji je zatim podijeljen na više poglavlja o različitim dinastijama i zemljama u razdoblju srednjega vijeka.

Pa ako je i moguće nakon uvida u cjelinu teksta identificirati jednu kronološku liniju koja se provlači kroz cijelo djelo – od podrijetla i prvih seoba Slavena do njihovih srednjovjekovnih država – odstupanja su tako velika i ta je linija tako rascjepkana, a neki njezini segmenti više puta umnoženi, da je nužno posumnjati kako kronologija nije jedini pa ni najvažniji organizacijski princip izlaganja, te da se potonji možda ni ne temelji na vremenskim kategorijama. Upravo pojavljivanje paralelnih, odnosno ponovljenih vremenskih linija bilo je glavni poticaj da se analiza s kronotakse *Kraljevstva Slavena* preusmjeri na traženje nekog drugog principa organizacije pripovijedanja povijesnih događaja, tako što će se vidjeti na čemu se temelji ta podjela i posljedično umnažanje jedne te iste vremenske linije.

To se umnažanje pojedinih kronoloških segmenata prije svega kosi s jednim upotrijebljenom u naslovu: *Kraljevstvo Slavena*. Ako, dakle, ne postoji jedinstvena kronologija pretpostavljeno jedinstvenog slavenskog kraljevstva,

iz toga se može zaključiti da to slavensko kraljevstvo nije jedinstveno i da se zapravo dijeli na manje jedinice, što je bila osnovna hipoteza u potrazi za principom različitim od kronološkog u organizaciji Orbinijeva pripovijedanja slavenske povijesti.

Prvo grananje na više ili manje paralelne kronološke linije prepoznaje se već u podjeli na dvije velike skupine Slavena: onu koja je osvojila Dalmaciju i Ilirik te onu koja je iz pradomovine krenula prema Panoniji. Štoviše, već na trećoj stranici od početka svoje pripovijesti o Slavenima Orbini govori o njihovoj podjeli: „Nakon što puk slavenski bješe pokorio i pod vlast svoga carstva priveo čitavu Sarmatiju, razdijeli se potom na više ogranaka pod raznim imenima“ (*Orbini* 1999: 77). Od te treće stranice, kronološke linije u tekstu, kako ovaj odmiče prema kraju, sve se više umnažaju, pa je isključivo njihovim praćenjem vrlo teško ustanoviti jedinstvenu podjelu na razdoblja za cijelo Orbinijevo djelo, kakva bi naprotiv opravdala identifikaciju kronološkog principa kao glavnog organizacijskog načela pripovijedanja o tom navodno jedinstvenom kraljevstvu Slavena. No, kronološki princip u oblikovanju povijesnog gradiva primijenjen je unutar manjih narativnih cjelina. Najbolje je stoga vidjeti po kojem načelu sâm autor slaže svoj tekst od manjih cjelina, od kojih se neke odnose na isto povijesno razdoblje.

Tako je Orbini posljednji dio svoje pripovijesti sastavio od više cjelina, što najavljuje već na naslovnoj stranici toga dijela: „Nastavak navedene povijesti kraljeva Dalmacije koja obuhvaća ponajprije podrijetlo, razvoj i konac vladavine kraljeva iz kuće Nemanjića, koji vladahu Raškom i Srbijom. Pripovijest sadrži zatim i životopis četiri raška plemića koji nakon smrti Uroša, posljednjeg kralja iz kuće Nemanjića, nasilno zauzeše Kraljevinu Rašku. Na koncu se pripovijeda o Bosni, Humu, Hrvatskoj i Bugarskoj“ (*Orbini* 1999: 309). Nakon povijesti srednjovjekovne Raške i Srbije u slijedu više dinastija (307-403), obrađene su povijesti Bosne (404-449) i Huma (450-453), zatim Hrvatske, tj. vrlo šturo jednog njezinog dijela (454-456), i na koncu, vrlo opširno, povijest Bugarske (457-534). Iz te je Orbinijeve podjele teksta vidljivo da je kronološka linija za područje srednjovjekovnih južnoslavenskih država podijeljena i umnožena na više paralelnih kronologija prema državnim granicama ili prema prostoru na koji se protezala vladavina pojedinih vladarskih kuća. Štoviše, Orbini već u naslovnom tekstu cijeloga svog djela, premda s jedne strane u jedini govori o „kraljevstvu Slavena“ i o „razvoju njihova carstva“ te o „jeziku slavenskom“, precizira da su „napose [...] predočeni uspjesi kraljeva koji negda vladahu u Dalmaciji, Hrvatskoj, Bosni, Srbiji, Raškoj i Bugarskoj“ (*Orbini* 1999: 57).

Opatovoj viziji jedinstva Slavena suprotstavljaju se činjenice koje ni sâm ne može zaobići i prešutjeti, a koje se sastoje u njemu aktualnoj državno-teritorijalnoj podijeljenosti slavenskoga korpusa. Uspostavlja se tako paradoksalna situacija:

ono što pripada sferi autorove odnosno pripovjedačeve vizije ili želja, prisutno je u tekstu eksplicitno, da bi zatim sâm tekst stalno opovrgavao tu osnovnu i jasno proklamiranu intenciju, jer oblikuje se kao historiografski diskurs i nastoji uvjeriti u vlastitu utemeljenost u izvantekstualnoj realnosti, pa radeći na toj razini na vjerodostojnosti, izmiče temelje onome što pripovjedač deklarativno priželjkuje. Naratološka analiza dobrim dijelom kao „nesvjesnu strukturu“ *Kraljevstva Slavena* prepoznaje opovrgavanje jedinstva slavenskoga korpusa.

Već na temelju navedenih primjera iz Orbinijevih naslovnih dijelova teksta moguće je ustvrditi da, uz vremenske kategorije, kompoziciju cijeloga djela određuju i prostorne kategorije – štoviše, i državne granice – pa je naratološka analiza *Kraljevstva Slavena* s kronotakse preusmjerena na nešto što bismo mogli nazvati topotaksom djela, ili prostornim poretom koji se tekstom uspostavlja; fokus je, dakle, prebačen na kompoziciju utemeljenu na prostornim kategorijama, točnije prema teritoriju koji je zajednički određenom nizu predočenih događaja. Ono što je pritom posebice zanimljivo jest isprepletanje kategorija etnosa i teritorija, a u zadnjem dijelu, pojedine cjeline ustrojene prema teritorijalnom načelu (isto razdoblje obrađeno odvojeno za različite teritorijalne cjeline) podvrgnute su i unutrašnjoj kronološkoj razdiobi prema vladajućim dinastijama, kako su se smjenjivale na prijestolju.

Tek je analiza topotakse djela omogućila naknadno, analitičko usustavljanje jedinstvene kronologije *Kraljevstva Slavena*. Praćenjem grananja početnog jedinstvenog slavenskoga korpusa na pojedine narode ili plemena te njihovih osvajanja teritorija nakon odlaska iz pradomovine Skandinavije, a zatim i osnivanja srednjovjekovnih država, ujedno se prati i grananje jedinstvene kronološke linije djela. Pritom se nastoji prikazati da je podjela pretpostavljenog jedinstvenog slavenskoga korpusa prije posljedica teritorijalne ekspanzije nego početni impuls za osvajanja novih prostora, kako se zaključuje i iz nekih Orbinijevih formulacija. On, primjerice, odlazak Slavena iz pradomovine objašnjava ovako: „Budući, dakle, da je broj Jafetovih potomaka narastao i da su se namnožili u toj mjeri da ih ni velika Skandinavija nije više mogla sve primiti, otputiše se iz te zemlje [...], te napustivši u velikom broju očinska gnijezda, pokoriše čitavu europsku Sarmatiju [...]“ (*Orbini 1999: 76*). Poticaj za osvajanja bio je, dakle, porast broja stanovnika; uostalom, Orbini nešto dalje jasno kaže da se podjela jedinstvenog slavenskoga korpusa dogodila *nakon* prvih osvajanja: „Nakon što puk slavenski bješe pokorio i pod vlast svoga carstva priveo čitavu Sarmatiju, razdijeli se potom na više ogranaka pod raznim imenima“ (*77*).

Ako je etnička – a prema Orbiniju, barem na deklarativnoj razini, tek etnonominalna – podjela Slavena proizašla iz njihove teritorijalne ekspanzije, onda se i u prepletanju etničkih i teritorijalnih kategorija u formiranju djela od manjih

pripovjednih cjelina prvenstvo može pridati teritoriju kao načelu organizacije teksta. A ako je k tome jedinstvenu kronološku shemu djela moguće izraditi tek uz pomoć njegove topotakse, opravdano je tvrditi da su upravo prostorne kategorije, to jest teritorijalni princip, u osnovi strukture Orbinijeva *Kraljevstva Slavena*.

Slijedi li se topotaksa ili primjena teritorijalnog načela u naraciji, kroz cjelinu teksta moguće je prepoznati tri velika dijela, koji se razlikuju prema motivima oko kojih se razvija pripovijedanje. No osim prostora, takva raščlamba *Kraljevstva Slavena* omogućava ujedno i podjelu vremena u tekstu na tri velike faze, to jest grupiranje brojnih kronoloških linija u tri snopa. Što je još važnije, tim se objedinjavanjem rezultata analize topotakse i kronotakse djela dobiva slika njegove jedinstvene prostorno-vremenske strukture. Te tri osnovne cjeline unutar Orbinijeva djela jesu sljedeće:

1. prostor polazišta: podrijetlo Slavena
2. prostor osvajanja: seobe Slavena
3. prostor državnosti: slavenske države.

Pri imenovanju tih triju velikih dijelova na koje je moguće raščlaniti Orbinijev tekst vodila sam se prvenstveno prostornim kategorijama, iz čije je analize podjela i proizašla, no vjerujem da je iz niza razvidna i mogućnost podjele na tri velika razdoblja te konačno povezivanje vremenskih i prostornih kategorija. Primjetno je k tome da se početni i završni, to jest prostor polazišta i prostor državnosti (a prije toga državotvornosti), mogu definirati kao statični (naseljeni), dok je prostor osvajanja (naseljavanja) unekoliko dinamičan, pa se dijelom zapravo radi o kretanju u prostoru. A to je kretanje ujedno od singulara prema pluralu, od jedinstvena slavenskog korpusa prema njegovoj državno-teritorijalnoj rascjepkanosti.

#### *Prostor polazišta: podrijetlo Slavena*

Nakon posvete Marinu Bobaljeviću i uvodnog obraćanja čitateljima, Orbini svoje djelo započinje „Opisom Skandinavije drevne domovine Slavena“ (*Orbini* 1999: 71-73). U tom izrazito kratkom poglavlju pripovjedač inzistira na što točnijem određenju geografskog položaja Skandinavije, što je već moguće prepoznati kao znak važnosti koja u ovome djelu pripada teritoriju. Na koncu Orbini o Skandinaviji kaže: „Danas ona obuhvaća tri kraljevstva, naime Norvešku, Švedsku i Gotsku s dijelom kraljevine Danske, te mnoge druge pokrajine, kao što su Botnija, Finnmark, Laponija i Finska [...]“ (*Orbini* 1999: 73). Osim geografskim koordinatama, prostor se, dakle, identificira i podjelom na države, na što nije naodmet ukazati već sada s obzirom na državnu podjelu teritorija u trećem dijelu *Kraljevstva Slavena*, koji je i određen poglavito kao prostor državnosti.

Nakon „Opisa Skandinavije“ slijedi poglavlje koje je Orbini naslovio „Podrijetlo Slavena i napredak njihova carstva“ (*Orbini 1999: 75-268*), sve do „Povijesti kraljeva Dalmacije i drugih okolnih ilirskih krajeva“, a koja je zapravo Orbinijev talijanski prijevod povijesnog spisa poznatog kao *Ljetopis popa Dukljanina* (Šanjek 1999a: 11-12).<sup>3</sup> Ali tek malen dio teksta na početku poglavlja posvećen je doista naslovnom „Podrijetlu Slavena“, a količinom i važnošću višestruko preteže „napredak njihova carstva“, što ujedno znači da su u *Kraljevstvu Slavena* najmalobrojnije stranice na kojima su Slaveni jedinstven korpus, jer već sa širenjem – „napretkom“, kako veli Orbini u naslovu poglavlja – počinju, a onda se i dalje produbljuju podjele.

Pripovijest o podrijetlu Slavena započinje od biblijske legende o Noinu sinu Jafetu, mitskom praocu Slavena. Orbini ni ovdje ne propušta navesti koje su sve krajeve zaposjeli Jafetovi potomci: Jafet se „nakon onoga općeg potopa skloni prvo u Aziju, te zatim njegovi potomci odoše u Europu na sjever, prodrijevši u zemlju danas zvanu Skandinavija. Tamo se razmnožiše u velikom broju, [...] sinovi i potomci Jafetovi imadoše dvije stotine domaja i naseliše krajeve koji se pružaju od planine Taur u Ciliciji na sjeveru, preko Sjevernoga mora, polovice Azije i čitave Europe, sve do Britanskoga mora“ (*Orbini 1999: 76*). Pripovjedač nudi niz geografskih odrednica za omeđivanje prostora s kojega potječu Slaveni i koji je bio polazište za njihova kasnija osvajanja, a odmah potom ugrubo definira i prostor tih osvajanja.

Opsegom je dio koji se odnosi na prostor polazišta najmanji, svega nekoliko stranica, i to ako se uključi i „Opis Skandinavije“ – a podjela Slavena na više naroda započela je u tekstu već i prije toga, u prethodno spomenutom obraćanju čitateljima, koje slijedi nakon posvete Marinu Bobaljeviću.<sup>4</sup> Taj vrlo kratak, najkraći dio Orbinijeva djela, posvećen podrijetlu Slavena u najužem smislu, istodobno je jedini u kojemu se Slaveni uopće ne dijele na manje etničke skupine, to jest na narode i plemena. Stoga već i neznatna količina teksta u kojem su Slaveni jedinstven korpus upućuje na to da djelo zapravo stalno, kroz glavninu teksta, opovrgava tu vlastitu, navodno osnovnu tezu.

<sup>3</sup> Što Orbini ne krije, nego naprotiv ističe, jer prije svoga talijanskog prijevoda na jednoj se stranici obraća „čitatelju“ ne bi li izrazio vlastito mišljenje o podrijetlu „autora ove *Povijesti kraljeva Dalmacije*“ (*Orbini 1999: 269*), a na sljedećoj stranici prenosi „Autorov predgovor njegovoj *Povijesti kraljeva Dalmacije*“ (270).

<sup>4</sup> Ovdje taj dio iz Orbinijeva uvodnog obraćanja čitateljima prenosim u cijelosti: „Iz [slavenskoga] krila izadoše u prošlim vremenima mnogi i vrlo moćni narodi, naime Slaveni Vandali, Burgundi, Goti, Ostrogoti, Vizigoti, Gepidi, Geti, Alani, Verli ili Heruli, Avari, Skiri, Hiri, Melankleni, Bastami, Pečenezi, Dačani, Švedani, Normani, Feni ili Finci, Ukri ili Unkrani, Markomani, Kvadi, Tračani i Iliri. Bjehu zatim Venedi, odnosno Heneti, ti koji zauzeše obale Baltičkog mora, a bjehu podijeljeni na mnoge ogranke: Pomeranci, Vilci, Rujanci, Varnavi, Obodriti, Polabljeni, Vagiri, Lingoni, Tolenci, Redari ili Riaduri, Circipani, Kizini, Heruli odnosno Heveldi, Leubuci, Vilini, Stoderani i Brizani, uz mnoge druge koje navodi svećenik Helmold, a koji svi bjehu jedan i isti slavenski narod, kao što se ovdje dalje vidjeti.“ (*Orbini 1999: 63*.)



### *Prostor osvajanja: seobe Slavena*

Premda je čitavo drugo poglavlje svoje knjige Orbini naslovio „Podrijetlo Slavena i napredak njihova carstva“, samom podrijetlu – ili prostoru polazišta – posvećene su zapravo, kao što se upravo vidjelo, tek dvije stranice, dok o „napretku“, to jest o slavenskoj teritorijalnoj ekspanziji, pripovjedač progovara već na sedmoj stranici izvornika, gdje kazuje kako Slaveni, prema autorskim međunaslovima na marginama, „napuste Skandinaviju“ i „pokore europsku Sarmatiju“ (Orbini 1999: 76). Drugi dio – ili druga etapa – *Kraljevstva Slavena*, gdje se govori o seobama Slavena te o njihovoj teritorijalnoj ekspanziji, i koji je u skladu s time ovdje definiran kao prostor osvajanja, počinje navođenjem prvih osvojenih teritorija, a tek se nakon toga određuje i vrijeme te prve seobe: „[...] napustivši u velikom broju očinska gnijezda, pokoriše čitavu europsku Sarmatiju koja je (prema Ptolemeju) s istoka omeđena močvarom Meotidom i Tanaisom [rijeka Don], na zapadu joj je granica Visla, na sjeveru Sarmatsko more, a na jugu Karpati. Prvo iseljavanje Slavena iz Skandinavije zbi se [...] za vladavine Otonijela, suca hebrejskog, prije vremena Kraljeva. On, naime, bješe neposredno naslijedio Jošuu, nasljednika Mojsijeva, godine 3790. od postanka svijeta i 1460 godina prije dolaska Krista, a u to vrijeme napustiše Skandinaviju Goti, te pod njihovim imenom također i Slaveni [...]“ (Orbini 1999: 76-77). I inače valja reći da točnih vremenskih odrednica u cijelom *Kraljevstvu Slavena* ima vrlo malo, a pristupi li se štoviše usporedbi koliko se s jedne strane spominju razni toponimi, a s druge strane datumi i godine prikazanih zbivanja, bjelodano će biti da je broj teritorijalnih određenja (mjesto radnje) višestruko veći od kronoloških (vremena radnje).

Unutar toga drugog dijela, osvajanja i seoba, s napuštanjem pradomovine Skandinavije i zaposjedanjem novih teritorija kazuje se i o prvim podjelama Slavena na plemena i narode, a želi se pritom prikazati ih uzrokovanim upravo teritorijalnom ekspanzijom – dakle akcidentalnima, okolnosnima, a ne supstancijalnim ili inherentnim slavenskom korpusu. Tu se priča već počinje granati, kako se mjesto radnje širi i cjepka; slavensko je jedinstvo tako sve više deklarativnog karaktera, dok se njihove podjele, naprotiv, ostvaruju unutar pripovijesti na najmanje dvije razine, teritorijalnoj i etničkoj, koje se ostvaruju i narativno odnosno ustrojstveno, kroz podjelu teksta na manje cjeline.

Budući da je teritorijalna podjela prikazana kao uzrok, a etnička kao njezina posljedica, teritoriju opet valja pripisati važniju funkciju u oblikovanju manjih narativnih cjelina unutar teksta. Povijest seoba uglavnom se dijeli na manje narativne odsječke i izlaže prema teritorijima koje su Slaveni pod raznim imenima zaposjeli, više nego prema podjeli na pojedina slavenska plemena i narode – premda je prisutan i taj oblik parcelacije teksta na manje pripovjedne cjeline. Primjerice, od šesnaest potpoglavlja na koja je u hrvatskom izdanju podijeljeno „Podrijetlo

Slavena i napredak njihova carstva“, dva su naslova Orbinijeva: „Popis kneževa i vojvoda Slavena Verla ili Herula“ (*Orbini* 1999: 124-126) te „Popis slavenskih kneževa koji u davnini vladahu otokom Rujanom“ (142-143). Ovaj drugi temelji se na jasno određenom teritoriju, premda sadrži i jedno etničko određenje, ali upravo ono koje figurira u naslovu cijeloga djela, pa očito ne može biti presudno za sužavanje i omeđivanje građe u narativnoj podcjelini: slavenskih kneževa bilo je i drugdje, ali u ovom potpoglavlju pripovijedat će se samo o onima vezanima uz točno određen teritorij otoka Rujane (današnjeg Rügena). U slučaju kneževa koji su vladali Verlima, princip izdvajanja te podcjeline u naslovu jest etnički, ali slijed vladara zapravo se prati na određenom području: „u pokrajini zvanj Verlija, a danas je to vojvodstvo ili kneževina Mecklenburg“ (*Orbini* 1999: 126). Da se popis temelji na teritoriju vladavine, a ne toliko na etničkoj i dinastičkoj pripadnosti vladara, izvodi se i iz toga što je knez Henrik imao tri sina, „no sva trojica umriješe bez potomaka, te se s njima skonča rod kneževa Slavena Verla“ (125), a zatim se još jasno kaže da „bijaše usahlo koljeno kneževa verlskih“, zbog čega car Lotar dodjeljuje Kanutu, sinu danskoga kralja, „potvrdu vlasti nad Verlima i Mecklenburgom“ (126), gdje se opet vidi da teritorijalno određenje nužno prati etničko, jer nije dovoljno reći da je Kanut zavladao Verlima, nego treba pridjenuti i pokrajinu: vlast se mora utvrditi, ukopati u zemlju; ljudi joj mogu i izmaknuti.

Teritorijalnost kao ključan princip organizacije Orbinijeva djela iščitani su na neki način i drugi prije mene, no budući da je pritom izostao kritički osvrt na tu osobitost *Kraljevstva Slavena* i urednička intervencija nije postala interpretacija, ona se podaje analizi pod istim uvjetima kao i „nesvjesne strukture“ opatova teksta. Naime, u hrvatskom izdanju za Orbinijeve je međunaslove s margina rezerviran vanjski prirubak, gdje su otisnuti kurzivom, dok su na unutarnjem dodani urednički podnaslovi, koji se nalaze u uglatim zagrada i istaknuti su masnim tiskom. Ti se urednički naslovi temelje na Orbinijevu tekstu i na njegovim međunaslovima te utoliko predstavljaju svojevršno čitanje *Kraljevstva Slavena*, i to takvo koje iz pojedinih odsječaka teksta nastoji ekstrahirati što je tematski najvažnije ili najprisutnije. A među tim uredničkim podnaslovima indikativno pretežu oni koji sadrže toponime ili upućuju na ratovanja Slavena za teritorije, primjerice „Slaveni i Rimsko carstvo“ (*Orbini* 1999: 84), „Slaveni zaposjedaju Istru, Dalmaciju i Ilirik“ (91), „Slaveni zauzimaju Moravsku“ (107), „Slaveni u ratu s Njemačkim carstvom“ (135), „Dubrovnik“ (243). Nekoliko tih uredničkih podnaslova s margina utemeljeno je na etničkom principu, npr. „Hrvati, Česi, Poljaci“ (110), „Rusi“ (149), „Vandali – Goti – Slaveni“ (158). No vrijedi vidjeti kako se, primjerice, došlo do naslova „Hrvati, Česi, Poljaci“. Sâm Orbini na prirubak stavlja međunaslov „Slavenske naseobine u Češkoj i Poljskoj“ (*Orbini* 1999: 110): odrednice su, dakle, teritorijalne, a zatim se vidi da su zemlje (ponajprije Češka) ime dobile tako što su dvije skupine Hrvata zaposjele nove teritorije, na temelju toga se formirale kao

novi etnički entiteti, a onda su njihove zemlje dobile ime po njima. Naime, Česi su potekli od Hrvata Čeha, a Poljaci od njegovog brata Leha, kad su braća, nakon što je Čeh ubio „jednoga od svojih, čovjeka velika ugleda“ (*Orbini* 1999: 110), napustila domovinu Hrvatsku i potražila utočište na novim teritorijima. Tako i ovaj primjer pokazuje da i tamo gdje su u uredničkom čitanju/interveniranju etničke kategorije naizgled pretegnule nad teritorijalnim, za njihovo je formiranje bila presudna s vremenom sve veća teritorijalna rascjepkanost Slavena.

Sa seobama i osvajanjima počinje, dakle, podjela jedinstvena slavenskog korpusa na ogranke, narode i plemena, kako Orbini i kaže u međunaslovu na margini: „Dijele se na mnoge ogranke pod raznim imenima“, a nakon iseljavanja iz pradomovine „dadoše si imena Venedi, Slaveni, Anti, Verli ili Heruli, Alani ili Masageti, Hiri, Skiri, Sirbi, Eminkleni, Dačani, Švedani, Feni ili Finci, Prusi, Vandali, Burgundi, Goti, Ostrogoti, Vizigoti, Geti, Gepidi, Markomani, Kvadi, Avari, Pečenezi, Bastarni, Roksolani, to jest Rusi i Moskovljani, Poljaci, Česi, Šlezi i Bugari, a svi oni bjehu od istoga slavenskoga naroda“ (*Orbini* 1999: 77). Napuštanje pradomovine i posljedična teritorijalna ekspanzija uvjetuju, dakle, diobu jedinstvena slavenskog etnosa, dok se tvrdnja o njihovu jedinstvu dodaje tek nakon dugačka popisa posebnih narodnosnih skupina. Tim nabranjima raznih naroda i plemena koji su navodno svi slavenskoga roda, Orbini je vjerojatno htio pokazati da je Slavena više nego što se obično misli, te na taj način pridonijeti njihovu ugledu, pripisujući im istodobno pothvate drugih naroda za koje danas znamo da ne pripadaju slavenskom korpusu. No učinak je obično upravo suprotan od željenoga, ako ni zbog čega drugog, onda već zbog same ekonomije teksta, budući da je popis raznih navodno slavenskih naroda i plemena uvijek bitno duži od iskaza o njihovu jedinstvu, pa se umjesto slavenskog jedinstva ističe njihova podijeljenost.

Zanimljiv je pritom postupak imenovanja etnije prema zaposjednutom teritoriju kojim se Orbini povremeno služi. Jedan su od primjera Slaveni u Karantaciji; u priči o ratovanjima za nove krajeve najprije su samo Slaveni, da bi zatim dobili pridjevnik „karantanski“ (*Slavi di Carint[h]ia* i *Slavi Carintiani*) i da bi naposljetku postali „Karantanci“ (*Carni, Carentani, Carintiani*; *Orbini* 1999: 101-107). Moskovljani se spominju kao uvriježen nazivak za ruske Slavene, ali onda nad tim teritorijalnim određenjem ipak preteže etimološki zanimljiviji etnik Rusi; naime, Orbini vjeruje da se ti Slaveni tako zovu jer su „razasuti“, a tako su ih – „Sporri, to jest razasut narod“ – nazvali već Grci (149-150). Teritorij daje ime između ostalih i Petogorcima, koji su tako nazvani jer nastanjuju neimenovanih „obližnjih pet planina“, a zanimljivo je da uz popis naroda u koji su uključeni Orbini na margini ispisuju da je u tom dijelu teksta riječ o „*Krajevima* trenutno nastanjenim Slavenima“ (*Orbini* 1999: 77), što upućuje na to da su i neki drugi ili čak većina naroda s popisa na isti način stvoreni teritorijem i da su Orbiniju „narod“ i „kraj“ odnosno teritorij zamjenjive kategorije. Takav postupak imenovanja

naroda i izričajna jednakovrijednost „naroda“ i „krajeva“ može poslužiti kao još jedan dokaz isprepletanja kategorija etnosa i teritorija u Orbinijevu *Kraljevstvu Slavena*, i to u smislu utemeljenosti etničkog na teritorijalnom principu.

### *Prostor državnosti: slavenske države*

U posljednjem dijelu, posvećenom srednjovjekovnoj povijesti pojedinih slavenskih država, i u ovoj podjeli definiranom kao prostor državnosti, najizrazitija je podjela Slavena, i to prvenstveno državnim granicama, te je pri formiranju narativnih poddjelina u kojima se ponavlja ista kronološka linija bitan faktor teritorijalni, a u mnogo manjoj mjeri etnički. Time je zamišljeno ili željeno jedinstvo slavenskog korpusa razbijeno državnim granicama, pa zapravo preživljava samo kao Orbinijeva utopija. U tom se trećem dijelu uvodi i povijest pojedinih vladarskih dinastija, ponovno onkraj etničkog principa, a na temelju teritorija njihove vladavine, kako je to već vrijedilo i u primjeru verlskih kneževa.

Državotvornost i potom državnost pojedinih slavenskih naroda posljednja je etapa u parcelaciji prvobitno jedinstvenog slavenskog korpusa, kako je on formuliran u Orbinijevoj viziji. Teritorijalna organizacija pripovijedanja, u skladu s time, u tom je zadnjem dijelu *Kraljevstva Slavena* najizraženija, a najbolji je primjer opširno zaključno poglavlje o Bugarskoj, uobličeno poput male nacionalne povijesti unutar većeg djela opće povijesti (Orbini 1999: 457-534). To je posljednja etapa raspada navodno jedinstvene slavenske priče – koja je u *Kraljevstvu Slavena* potrajala dvije stranice – na mnogo slavenskih (državotvornih) priča. Srednjovjekovno razdoblje ponavlja se u trećem dijelu *Kraljevstva Slavena* kao vremenska linija pripovijedanja onoliko puta na koliko je teritorija slavenski korpus u tekstu razdijeljen; ne kazuje se tu o slavenskom srednjovjekovlju, nego o srpskom, raškom, bosanskom, humskom, hrvatskom i bugarskom.

U tom je trećem dijelu najjasnije vidljiv upravo model nacionalne povijesti formiran u renesansi, a koji je Orbiniju nesumnjivo bio referentnim obrascem pri sastavljanju *Kraljevstva Slavena*. Franjo Šanjek kao Orbinijeve uzore navodi *Povijest Firence* Leonarda Brunija, *Sabellicovu Mletačku povijest*, Piccolomini-jevu *Povijest Češke*, Bonfinijevu *Ugarsku povijest*, Gwagninovu *Povijest Poljske*, Siculo-ovu *Povijest Španjolske* i druge (Šanjek 1999a: 10-11, 39-41). Ta djela nisu Orbiniju služila samo kao izvor podataka, nego u njima treba prepoznati oblikovne uzore. Orbini piše više takvih nacionalnih povijesti i objedinjuje ih svojom vizijom u jednome djelu, grupirajući ih u tri glavne etape koje su dovele do formiranja pojedinih država. Iz tog je postupka vidljivo da je proklamirano jedinstvo Slavena tek autorova konstrukcija koju stalno pobijaju činjenice teritorijalne razjedinjenosti iznesene u tekstu i dodatno potvrđene narativnom izvedbom, u kojoj ostaju lako uočljivi šavovi među pojedinim dijelovima. Pritom i ono što se naziva nacionalnom poviješću – a tu bi, među Orbinijevim uzorima, spadala

i Brunijeva *Povijest Firenze* – utemeljeno je ili omeđeno granicama teritorija prije nego etnije.

Orbini, dakle, piše više nacionalnih povijesti pod jedinstvenim naslovom i ne uspijeva tu pluralnost zakriti ni u podnaslovu, a kamoli u organizaciji cjeline svojega djela, koje ustrojstveno čitatelju podastire razjedinjenost slavenskog korpusa. Pripovijest *Kraljevstva Slavena* stoga podriva jednu od temeljnih ideoloških i političkih pretpostavki na kojima djelo počiva, a to je Orbinijeva vjera u nužnost i ostvarivost slavenskoga jedinstva. Dok iskazuje njihovo zajedničko podrijetlo i zajedničku sudbinu, Orbini oblikom koji podaruje svojoj pripovijesti istodobno prikazuje Slavene kao podijeljene i jedne od drugih odvojene državnim granicama.

Zanimljivo je vidjeti kako se Orbinijeva teritorijalna organizacija pripovijedanja i posljedično umnažanje vremenskih sljedova potvrđuju također kroz tuđi tekst i dijelom zaposjedaju i njegove strukture, odbijajući posve se podati sažimanju, kao što je to slučaj u namjeravanom prikazu cjeline *Kraljevstva Slavena* kakav je pokušao Stjepan Antoljak u svojoj *Hrvatskoj historiografiji*. Kako bi sintetizirao građu obuhvaćenu Orbinijevim djelom, Antoljak je morao s jedne strane radikalno iznevjeriti ustroj *Kraljevstva Slavena* te nastojati prevesti ga u jednostavnu pravocrtnu kronologiju; s druge strane, nije mogao u tome posve uspjeti.

Slika koja proizlazi iz takva krajnje pojednostavljena rezimea uvelike se razlikuje od one koju će steći čitatelji Orbinijeve povijesti; naime, umjesto složena prikaza paralelnih historija, Antoljak je i ponešto isforsirano nastojao ocrtati jedinstvenu vremensku nit, koju je povjesničar na početku 17. stoljeća često i lako gubio, da bi je zatim uvijek pronašao, ali na nekom drugom teritoriju. A s obzirom na takav složeni ustroj Orbinijeva djela, Antoljakov pokušaj i nije mogao biti posve uspješan, što se prepoznaje na više mjesta u njegovu prepričavanju *Kraljevstva Slavena*, tamo gdje se ono svodi na mehaničko povezivanje različitih dijelova (a često ujedno i teritorija) izrazima „nadalje“, „zatim“, „u nastavku“ (Antoljak 2004: 78-79), koji bi trebali upućivati na jednosmjernu kronološku ustrojenost građe, ali se zapravo odnose samo na nizanje na papiru. Kad Antoljak naposljetku zaključi da je Orbini „[m]anjakav [...] u pogledu [...] kronologije a u ponečemu [...] i konfuzan“ (79), da mu je djelo, štoviše, „loše komponirano“ (80), priznaje da „nadalje“, „zatim“ i „u nastavku“ referiraju na pripovijedanje ili na papirnate stranice na kojima se ono odvija, ali ne i na ispriopovijedano, a dio te konfuzne naravi, kako pokazuju rezultati ove analize, *Kraljevstvo Slavena* duguje upravo umnažanju sljedova za različite teritorije, pri čemu baš kronološka preglednost često trpi.

Pa kad Antoljak dalje piše da je Orbini prošlost Dubrovnika „uspješno spojio s historijom Južnih Slavena“ (Antoljak 2004: 796), onda u tom iskazu nije toliko problematično što se opatu pripisuje bilo kakva historiografska uspješnost, koliko to što se tvrdi da je bilo koju partikularnu teritorijalnu povijest *spojio* s nekom općenitijom ili širom historijskom pričom, budući da ono što se Antoljak prethodno

nije krzmao nazvati „lošom“ kompozicijom *Kraljevstva Slavena* proizlazi iz nes-pajanja i neuklapanja teritorijalnih historija u obuhvatniju i kronološki dosljedniju te središnju cjelinu; umjesto da ih spaja, Orbini pripovijesti o raznim teritorijima kalemi jedne na druge. Stoga nije posve točno što Antoljak tvrdi, da je Orbini „objavio *Kraljevstvo Slavena* kao veliku zajedničku historiju južnoslavenskih zemalja“ (79), jer opatov tekst ne pripovijeda „zajedničku historiju“, nego paralelne historije različitih zemalja, u zasebnim dijelovima pripovijesti, što donekle nagrizi i panslavizam koji mu se pripisuje.<sup>5</sup>

Analiza narativne kompozicije *Kraljevstvu Slavena* i prepoznavanje teritorijalnosti kao osnovnog organizacijskog načela Orbinijeve povijesne naracije ukazuje, dakle, na ponešto drukčije aspekte opatova djela u odnosu na ono što mu se tradicionalno u našoj povijesnoj znanosti pripisuje i što bi sâm autor možda i volio da se veže uz njegovo ime, a to je vizija slavenskoga jedinstva, ali kakvu nije uspio ostvariti na svim razinama svoga teksta, koji pod zajedničkim slavenskim imenom ne uspijeva prevladati već tada aktualnu teritorijalnu i državnu rascjepkanost toga korpusa.

### Bibliografija

- ANTOLJAK, Stjepan. 2004. *Hrvatska historiografija* (2. dopunjeno izdanje). Zagreb: Matica hrvatska.
- BERELOWITCH, Wladimir. 2003. Les origines de la Russie dans l'histoire de la Russie au XVIII<sup>e</sup> siècle. *Annales HSS* 58/1: 63-84.
- BITI, Vladimir. 2000. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BRYCE, James, Constantin JIREČEK. 1887. Life of Justinian by Theophilus. *The English Historical Review* 2/8: 657-686.
- ĆOSIĆ, Stjepan. 2001. Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*, Zagreb: Golden marketing i Narodne novine, 1999. *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39: 502-505.
- KOVAČEVIĆ, Marina. 2001. *Pripovijedanje i stvaralaštvo. „Agregatna stanja“ narativnog diskursa*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- KRUŠELJ, Željko. 2000. Slaveni iz Noine barke. *Večernji list*, 6. veljače 2000.
- Orbini 1999: Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*. F. Šanjek, S. Husić, M. Šišak. Zagreb: Golden marketing, Narodne novine.
- ŠANJEK, Franjo. 1999a. Povijesni pogledi Mavra Orbinija, *Orbini 1999*: 7-45.
- ŠANJEK, Franjo. 1999b. Literatura o M. Orbiniju, *Orbini 1999*: 46-54.

<sup>5</sup> Da je Orbini „naš drugi panslavist“, nakon Pribojevića, tvrdi također Antoljak (2004: 79, 796), koji navodi i mišljenje Stojana Novakovića da se iz „panslovenske teorije Orbinijeve [...] mnogo koješta grana sve do u naše dane“ (cit. u ANTOLJAK 2004: 79, bilj. 392).

## Territorial Organization of Narrative in Orbini's *The Realm of the Slavs*

The paper presents results of analysis of chronotaxis and topotaxis in Orbini's *The Realm of the Slavs* (*Il Regno de gli Slavi*, 1601), i.e. of the organization of the work's temporal and spatial categories and contents. Such an analysis shows that narrative subsets are primarily formed according to territorial principle, which is underlying the whole narrative. Orbini's historical narration is chiefly organized on the basis of motifs pertaining to territorial categories, while temporal sequences or determined periods of time get repeated in more than one narrative subset formed in that way. The same timeline is therefore found in different parts of the narrative, for it is delineated for each territorial subset separately, and not for all of the realm of the Slavs. By investigating into the composition of Orbini's narrative subsets, it became manifest that the spatiotemporal structure of the work as a whole is formed of three larger parts: 1. original territory: the origin of the Slavs; 2. territory of conquests: Slavic migrations; 3. territory of state-formation: Slavic states. There is a model for such an organization of text by territorial lines of demarcation, where the setting of the story dictates the form that the latter will take on; the model is to be recognized in Renaissance accounts of national histories. Orbini actually writes several national histories and then brings them together in what appears to be a single historical work; however, the lines of junction remain visible. As the result, narrative strategies adopted in *The Realm of the Slavs* undermine and argue against one of the ideological and political assumptions underlying the whole work, and that is Orbini's belief that Slavic unity is necessary and possible. While asserting their common ancestry and destiny, Orbini, through the shape he gives to his story, depicts Slavs as divided and separated by state borders.

*Key words:* Orbini, chronotaxis, topotaxis, narration, territorial principle, national history, Slavic unity.

*Ključne riječi:* Orbini, kronotaksa, topotaksa, naracija, teritorijalnost, nacionalna povijest, slavensko jedinstvo.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST  
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY  
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

# RADOVI 43

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST  
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2011.



RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST  
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 43

*Izdavač / Publisher*

Zavod za hrvatsku povijest  
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu  
FF-press

*Za izdavača / For Publisher*

Damir Boras

*Glavni urednik / Editor-in-Chief*

Hrvoje Gračanin

*Uredništvo / Editorial Board*

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek),  
Hrvoje Petrić (rani novi vijek), Željko Holjevac (moderna povijest),  
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest),

*Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board*

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),  
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),  
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),  
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),  
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /*

*Executive Editor for Publications Exchange*

Kristina Milković

*Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant*

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,  
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb  
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu  
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,  
Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,  
znanstvenog projekta „Triplex Confinium - hrvatska višegraničja  
u euromediterranskom kontekstu“

*Naslovna stranica*

Iva Mandić

*Grafičko oblikovanje i računalni slog*

Marko Maraković

*Lektura*

Julija Barunčić Pletikosić

*Tisak*

Hitra produkcija knjiga d.o.o.

Tiskanje dovršeno u prosincu 2011. godine

*Naklada*

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa  
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*